

Moren. Historien om Wenche Behring Breivik

Boka forteller en historie om masseorderens hardt prøvde mor. Intet mer og intet mindre.

PUBLISERT 7. januar 2014

Aschehoug forlag, 2013.

219 sider

Aage Borchgrevink har gjort det, Åsne Seierstad også, og Marit Christensen. De har skrevet bøker om masseorderen Anders Behring Breivik. De har skrevet om familien hans, ikke minst om hans mor; Wenche Behring Breivik. Det er skrevet mye om terroren 22. juli 2011. Artikler, debattinnlegg og bøker, samt at det er produsert teaterstykker og filmer. Det er ikke det minste underlig. Hendelsen er unik i sitt omfang og sin grufullhet. De detaljerte skildringene av hvordan masseorderen skjøt ned forsvarsløse mennesker, gjorde voldsomt inntrykk under rettsforhandlingene etter terrorudåden. I retten snakket masseorderen ubesværet om hvordan han metodisk skjøt ekstraskudd mot de som allerede var skutt, slik at de ikke skulle unnsnippe ved å spille døde. Her tror jeg vi finner svaret på hvorfor det snakkes, debatteres og produseres så mye i kjølvannet av terroren sommeren 2011. Det som skjedde, oppleves, i alle fall for undertegnede, fortsatt som ubegripelig.

Puslespill

Mennesker ønsker å forstå. Vi strever med å oppnå en slags psykologisk kontroll med det ufattelige og ukontrollerbare. Debatten og skriveriene kan også forstås som en bearbeidelse av et nasjonalt traume etter massedrapene. Jeg tror ikke vi forstår Breivik, hans motiver, politikk og ikke minst psykologi. Diagnosene satt på masseorderen (åtte i tallet er foreslått til nå) sier lite og forklarer enda mindre. Bøkene som skrives, blir ofte begrunnet med et ønske om å forstå. Hvem er masseorderen og hans bakgrunn? Hvordan endte han opp med å ta 77 liv og ødelegge adskillig flere liv fysisk og psykisk i år fremover? Eller som forfatter og journalist Marit Christensen uttrykte det på «Debatten» NRK 31. oktober 2013: Hensikten med å skrive bok om Breiviks mor var at hun ville «finne flere puslespillbiter til det store bildet».

«Det kanskje mest interessante ved boka er at den ikke forteller noe som helst om hva som fikk Breivik til å handle som han gjorde»

Her skal jeg la de etiske sidene ved utgivelsen ligge. Der florerer det nok av meninger. Jeg skal også unngå å vurdere de litterære sidene ved boken, der har jeg ingen spesiell kompetanse. Jeg skal heller ikke gå inn på forfatterens omfattende bruk av utropstegn. Ei heller at deler av boken handler ganske så mye om Marit Christensen selv og prosessen i å få boka realisert. Jeg vil heller ta forfatteren på alvor. Finner hun flere psykologiske puslespillbiter ved sin inngående skildring av masseorderens mor?

Et hardt liv

Det kan trygt slås fast at Christensen finner nok stoff i Wenche Behring Breivik sitt liv. I bokens lettskrevne 22 kapitler forteller det sjette kapitlet «Familiefengslet» mest om Wenches bakgrunn. Wenche fødes inn i en fattig tilværelse av en mor som får poliomyelitt i løpet av svangerskapet, og som senere klandrer barnet for sykdommen sin. Og problemer fikk Breiviks mor: en vanskelig barndom og oppvekst med langt barnehjemsopphold og lite kjærlighet, lite utdannelse og tunge jobber, konfliktfylt ekteskap, alenemortilværelse med to barn og få nære venner. Hennes eneste sønn tar livet av 77 mennesker, og til slutt dør hun av kreft.

Ifølge forfatteren kjempet Wenche Behring Breivik hele livet for å holde en fin fasade. Hun skildres som en kvinne med lite psykologisk ballast. Når det oppstår konflikter, prøver hun å fjerne hele problemkomplekset ved å idyllisere og fortrenge og utvise dyp ambivalens. En rød tråd gjennom boken er morens insistering på at hun ga sine barn det de trengte. Riktig idyllisk blir det fortalt på side 107 at «Wenche sang og leste eventyr hver kveld, særlig for Anders». Kanskje speiler boken Wenche Behring Breiviks fortrenningstendens ved at familiens opphold ved Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri (SSBU) blir unnagjort på en snau side. Det er omtrent like mye plass som blir viet skildringen av fargevalget i hennes nykjøpte leilighet på Silkestrå.

Har vi ham nå?

Det er en interessant historie Christensen har kommet med. Skildringen av Wenche Behring Breivik er med noen lett irriterende unntak god og lett å følge. Samtidig får jeg ikke mer svar på hva som forårsaket at et menneske valgte å slakte ned 77 intetanende mennesker 22. juli 2011. Tre bøker (Borchgrevink, Seierstad og Christensen) har med ulik vinkling valgt å skildre familiebakgrunnen til Behring Breivik. Psykologi; utviklings- og tilknytningsteorier ser ut til å bli de nærmeste forklaringsmodellene forfatterne velger. Det gjør de i godt selskap med mange andre som prøver å forstå drapsmenn. For å bli ond kreves det visst en vond barndom. Seriemordere, masse-mordere eller skoleskyttere blir i kasuistiske skildringer gransket for å finne ut hvor det gikk galt. Da vises det ofte til oppveksten. At mor får unngjelde, er en gjenganger.

Selv tviler jeg. En vanskelig barndom gjør ikke folk automatisk til drapsmann eller monster. Det absolutte flertall av de som har hatt ekstreme oppvekstsvilkår, tar ikke andres liv. Parallelt finnes det antakeligvis mennesker som har hatt trygge og beskyttende foreldre, som likevel har utviklet seg til å bli voldelige individer. Ekstreme handlinger kan neppe forklares ved én faktor (f.eks. vond barndom, tilgang til våpen, psykisk lidelse) alene. Antakelig er slike handlinger summen av en rekke forhold som er så komplekst sammensatt at vi enda ikke forstår hvordan de henger sammen.

Det kanskje mest interessante ved boka er at den ikke forteller noe som helst om hva som fikk Breivik til å handle som han gjorde. Boka forteller en historie om masse-morderens hardt prøvde mor. Intet mer og intet mindre.

Vi har ham ikke nå. Heller ikke etter å ha lest boken *Moren* av Marit Christensen. Kanskje får vi aldri tak i ham heller.

Anmeldt av Pål Grøndahl, rettspsykolog og forsker, Oslo universitetssykehus

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 51, nummer 1, 2014, side